

Ամեն օր կիրառարարութիւն — Մէկ հատը տալը փարայ է — Մայրաքաղաքին մէջ բաժանորդ ընտրուողը՝ Մէկ Մեծիդ պիտի վճարէ 100 թուղ համար, իսկ դուռնացի մէջ՝ 25 դր. դարձեալ 100 թուղ համար։ Թղթառարարութեան ծախքէ աղատ ըլլալով — ծանուցման տողը 40 փարայ է մէկ անգամի համար։ — Երազրիս վերաբերեալ նամակ և ուրիշ որ և է գրութիւն պէտք է ուղղել առ Տնօրէնն ի կաթիլ թիւ Միւհեմետեան տարարներ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ինչպէս որ ծանուցեր էինք՝ կիրակի օրը գեր. Խորեն եպիսկոպոս ազգային քարոզ մը պիտի տար, նոյն օրը կիրակիին տուած խոստումն համեմատ։ Աւելցրայ մեծ բազմութիւն մը ժողոված տեսանք յայլապէս թաղից մայրաքաղաքին Պէշկիթաշի հայակապ եկեղեցւոյն մէջ. Բարազիք բնաբան գնեցով Սաղմանն այս խօսքը թէ «Այսպէս արար ամենայն ազգաց Տէր», ցցուց թէ՛ Նախախնամութեան մասնաւոր հովանին տարածուած է միշտ Հայոց ազգին վրայ, և թէ՛ այս ազգը այնպիսի ձիրքեր և առանձնաշնորհութիւններ քնդուռած է՝ զոր քիչ ազգերու չնորհած են Նրիկինք։ Իւր խօսքն հաստատեց պատմութիւնն ի ձեռին, ցուցանելով թէ Հայը ունի յիրաւի գեղեցիկ հայրենիք մը, փառաւոր եկեղեցի մը, և ամենահին ազգութիւն մը։ Հայրենիք՝ որոյ վրայ միշտ նախանձեր են օտարք և աչք անկեր։ Եկեղեցի՝ որ Քրիստոսի դրօշակը միշտ իւր արեամբն է ուռգեր։ Այգուլութիւն՝ որ երբեք իւր կենսական զօրութիւնը կորսնցուցած չէ դիմանալով յաղթութեամբ ամենայն աղետից, մինչդեռ շատ մեծ ազգեր Հայուն կէս թշուառութիւնը չկրած՝ ընկձեալ կործանեցան։

Այս առաջարկութիւնը լիովին ապացոյցներով հաստատուէն ետքը (զոր տեղւոյս սղութիւնը չներէր մեզ մի առ մի ի մէջ բերել) աւելցուց գոչելով. — «Այ, ժամանակն ու թշնամիք տեսան մինչև ցայսօր և պիտի տեսնեն մինչև ցիւտարած աշխարհի Հայոց սուրբ և առաքելական եկեղեցւոյն ոսկի ճակատին վրայ հրեղէն տառերով դրօշմեալ Քրիստոսի անձխտելի խոստումները թէ՛ «Երուսը դժոխոց վնաս մի յաղթահարեցեն»։

Ազգասէր քարոզիչ աւարտեց իւր ոգելից բեմբասացութիւնը՝ խրախուսելով զանկնդիրս չլուսահատիլ ձախող մարգարէներու սուտ գուշակութիւններէ, հետեիլ իրենց քաջ նախնեացը թողուցած օրինակին, սիրելի այսպիսի ցանկալի հայրենիք մը, հաւատարիմ մնալ այսպիսի փառաւոր եկեղեցւոյ մը, և լի յուսով աստուածային նախախնամութեան վրայ՝ յաղթել ամենայն նեղութեանց, տոկալ դժուարութեանց և անվրդով ոգւով յառաջ ընթանալ։ Ինթանալ, ըսաւ, մեզմէ շատ հեռու չէ այն լուսաւոր ապագայն զոր պատրաստած է մեզ լստուած, ի վարձ մեր Սրբոց թափած արիւններուն, և ի փոխարէն մեր համբերատար ժուժկալութեանը։

Հնորհակալ եմք դեր . Եպիսկոպոսին որ այսպիսի ազգու խօսքերով կը բաժնալերէ զազգայինս . քաջալերու . թիւն՝ որուն մեծապէս պէտք ունի Հայը իւր դժուարին դրութեանը մէջ : Փախաբերի էր որ ամենայն եպիսկոպոսունք և քարոզիչք այսպիսի աղբաւորներ ոգւով լցուած քարոզներով ժողովրդեան սիրտը վառէին ի սէր Ս . Եկեղեցւոյ և Հայ ազգութեան :

— Խառն ժողովոյ որոշմամբ խոր բերդի Պատր . Բիսոսանորդ անուանուեր է բնիկ խարբերդցի արժ . Պետրոս վարդապետը՝ որ ժամանակէ մ'ի վեր մայրաքաղաքս կ'գտնուի , Պատրիարքարանի կողմանէ կ'անջուած ըլլալով :

Հետևաբար՝ Երեմիա վարդապետը հանուած է յիշեալ վիճակի առաջնորդական պաշտամանէն , որ՝ լսածնունս նայելով՝ Թողով իրեն յանձնուած ժողովուրդը դացեր Վան նրստեր է , անկէց Եջմիածին եպիսկոպոսանալ երթալու համար , Կիմա նամբ որ Վարդութիւնը միանգամայն գրով խնդրեր է Եջմիածնի Վ . Կաթողիկոսէն որ Երեմիա վարդապետին եպիսկոպոսական աստիճան չհնորհէ :

— Սարգստանու և Բմաթոյ Բառջնորդ գեր . Եղեսեան Տ . Յովհաննէս Ս . Երբեպիսկոպոսին , Երզնկայի Բառջնորդ արժ . Պետրոս վարդապետին , և Պալքէսէրի Բառջնորդ արժ . Դեռնդ վարդապետին երրորդ կարգի Սէճիտից պատուանշան շնորհեցաւ :

— Սարաշի ազգային երևելիներէն Զորպաճեան Ս . Տէվէթ էֆէնտիին Սալիսէի աստիճան շնորհեցաւ :

— Եղգային երեսփոխանք երէկ դարձեալ չկրցան նիստ բնել , մեծապէս մասամբ ներկայ չըլլնալուն համար :

— Կլանմբ Թէ՛ երբեմն Վառնայի Բառջնորդ Տիմոթէոս վարդապետը՝

որ Լուսաւորչեան ընկերութեան անդամ դնուած էր , ամեն . Ս . Պատրիարք Հօր դիմեր է իւր գլխուն յայտնելու : Եիշեալ վարդապետին այս արաշաւանայ և դարձին պատաճառ եղեր է Բերայի Ս . Երբորդուութեան եկեղեցւոյ Բազմեց արժ . Տ . Վաբրիէլ Հայրը , եղբայրաբար յորդորելով և խրատելով զանի :

Բէֆէէ Էլ-Է Խամկի Բայրէլ
(Տէն Թիւ 426)

Գրուած էր կայսերական հրամանագրին մէջ որ մանրամասն կերպով ցոյց տրուին ամենայն հաշիւ , ի՛նչ որ Ուսումնարանը աւերութեան ձեռքը առնելէն յետոյ եղած էր : Վէ՛հ . Հայրը Բեգերսպուրկ գտնուած աւերակներ Ուսումնարանին համար շատ խօսեր է Կայսեր հետ , որուն նպատակն է եղեր նորա մէջ բուն հայութեան իրաւունքները պաշտպանել : Այս բանիս համար պաշտօնէից անյօժարութեան դէմ անդրդուելի ամբարաւի մը նման ու հայրենասէր հաստատուն կամօք մաքաւեր է : Կայսրը աւելի աղնիւ գտնուելով՝ կատարեալ համակրամութիւն կուցունէ Վէ՛հ . Հօր , և կառաջարկէ ներքին գործոց ու հասարակաց կրթութեան պաշտօնէից՝ Վէհ հաստատուն կամայ համաձայնիլ : Ներքին գործոց պաշտօնէայն կհամաձայնի զԿաթողիկոսը գըլուելս Ուսումնարանին ճանաչել . իսկ հասարակաց կրթութեան պաշտօնէայն ըսեր է Թէ՛ « Սրբազան Կաթողիկոսը եթէ կուզէ Խաղպեան Ուսումնարանը հոգեւոր դպրոց մը շինել , Թո՛ղ ուրիշ տեղ մը , ինչպէս Եջմիածնիքով շինել տայ , և կամ հոգեւոր բաներուն մէջ խառնուի յՈւսումնարանիս » : Սորա դէմ՝ Վէ՛հ . Հայրը կրկին տըհաճութիւն ցուցեր է , ու անդրդ-

ուելի արիւթեամբ տարածեցիք և այն անիրաւ պաշտօնները ըսելով թէ « եթէ կառավարութիւնը կցան կայ խաղաղեան Ուսումնարանը տէրութեան իշխանութեան տակն առնուլ, թող վճարէ այն մեծագումար եկեղեցական գումարը՝ որ այլևայլ ժամանակ Ուսումնարանին համար տրուեր է » : Եւս ևս ըսեր է թէ « եթէ իմ ձեռքս չթողուք, գիտեաք որ մէկ տաճկոստանցի տղայ ևս չգար ուսանելու, մինչդեռ 100 էն աւելի տղայք կրնամ բերել աւալ » : Արջապէս՝ այսպիսի խօսքեր չառեղեր են, և հուսկ յետոյ Նորին Վեհափառութեան ըսուեր է թէ, « Իսք գնացէք Բէթէ, մեք ձեր ետեւէն կհասցունեմք վճռական թուղթը, որ առ հասարակ Ուսումնարանին վիճակը պիտի սրտէ » : Բայց Վեհափառը հասեղած ժամանակ թուղթը հասաւ, և երբ ծամբայ ելլաւ ասիեց. 2-3 օրէն յետոյ քաղաքիս հոգևոր ատենանք այդ վերադրեալ վճռական թուղթը ստացաւ և զիկեց Նորին Վեհափառութեան : Եւստի է թէ՝ ինչպէս խաղաղեան խնամակարը վիպեց՝ չուտով ամեն բան կորուստի : * * *

Վերջին ամսոյս մէջ քանի մը հեռագրալուրերէ իմացանք Ապանիոյ Արանտա քաղաքին խառնութիւնը և միանգամայն հանդարտութիւնը : Սա կայն մինչև ցարդ տեղեկութիւն մը չէինք ստացած այս քաղաքական պատերազմին վրայ : Եւս անդամ մեր առած լուրերը աղէկաւոր տեսարան մը կպարզէն առջեւիս, և կհաղորդեն իսկ թէ սոյանիացի Օտբաթերօ դժբաղորդին հրամանաւ իսկ մը գործաւորներ հրացանի բռնուեր են, խոշվարար կապիւսեղով : Եւս մտին

արժան կհամարիմք Ապանիոյն դրեւած նամակէ մը հետեւալ անդէկութիւնները քաղել :

« Արանտա քաղաքէն ներս մտած ատենս երկու երեսուորդ որսչօնուկայներ անսնելով՝ հետերնին խօսքի բռնուեցայ, և ըսի, կյարէ՛ նամակագիրը : Եւս ի տեսնեմ զայս մարդը : Եւստի ըսաւ ինչու չա՛ Արանտայի համար : »

— Ո՛հ, այո՛, և տակաւին այն օրու ան ամօթապարտ նշաններն կերեւան, այս խօսքը ըսելով՝ ան պաշտօնականներէն մէկը ձեռքովը ցուցաւ ինձ հոդին վրայ սեւ արեան նշան մը և աւելցուց.

« Հո՛ս ինչո՞՞ գործաւոր մը Նրարի հայր մը գնտախով վերաւորուեցաւ. այն մարդը սոյանիացի և մեր եղբայրն էր : »

— Բայց, ըսի, ապստամբաց հեռ միացած բլալու է :

— Ապստամբաց հեռ, պատասխանեց քաղաքիւթեամբ, անսկի է նե այս ինչո՞՞ները անօթի մեռնելու են եղբր : Տէրութիւնը որ վրանին հարկեր դրնելով անոնց քրտանց պատուը կառնէ, միթէ պարտականութիւն մը չունի : Աի՛թէ Նարվայէզ իսկ ապստամբ չըսեպուիր շոր ժողովրդեան արդար զայրութին դէմ զինեցաւ : Բնակ է նե զահ մը, հարստահարեալը իրաւունք չունի բողբել, և միայն վկը գահձի՞ն երկնցնելու է :

« Իտեննե՛ս այս թուրը, տաք տարի է որ կկրեմ զայն : Հայրս առ թըրով հայրենեացս անկողնութեանը համար պատերազմեցաւ, ըսել է կրկնա կի սիրելի է ինձ : Բայց գիտցած բլլատ որ եթէ ինձ հրաման բլլայ առ թուրը պատեանէն հանել և հայրենակցացս դէմ մարտնչել, աւելի կու

ղեմ՝ կտորել զայն և հրացանի գնտա-
կով վիրաւորել իմ ուղեղս, քան թէ
մեղանչել տրեհտիցացս դէմ։

Այս համակազիրը կտրամէ նաև
թէ հիւանդանոցի մը մէջ 30 երիտա-
ւարդ, տասն ծեր և 5-6 կին անհա-
տէ, որոնք ամենքն ալ վիրաւորուած են
եղեր, և ապա կ'յարէ. «այս խեղճե-
րը՝ որոնք բնորոն ալ հասարակ ժողո-
վուրդ էին, իրենց կերպարանքէն ալ
կ'յայտնէին թէ շատ տառապանք կը-
րած են, և տագոյն նիհար դէմքեր
նին տեսնողը անմիջապէս կ'հոսկիար
որ երկար ատեն անօթի մնացեր էին։
Գլխէն վիրաւորուած մանկամարդ կին
մը տեսնելով շատ սիրտս չարժեցաւ.
խեղճ կներ զաղիւր անկողնոյ մը վրայ
պառկած, գիրկը անհաւեր ուղարկել
մանկիկ մը, որ մօրը ստինքը բերանը
առած՝ ի զուր կ'աթ կ'փնտռէր, վրան
զի չքաւորութիւնը և անօթութիւնը
խեղճ կնկան ստինքը շրջուցած էին։
Դժբաղդ կներ արտասուելոց աչօք
կ'այէր զաւակն վրայ։

«Եւրէր թէ, կրտս համակազիրը,
բոլոր իշխանները այսպիսի աղիւղորմ
տեսարանի մը ներկայ գտնուէին.
Թերևս այնչափ կ'ործրատիրտ և տը-
մարդի չըլային...»

— Ղեղջիւրի մէջ այս տարի եկած
սաստիկ ձիւները հալելով, լեռներէն
իջած հեղեղները մէկ քանի կամուրջ-
ներ տուրելէն զատ, կենդանեաց ալ
շատ վնաս հասուցեր են։

Այս երկրին մէջ սոյն ու սղու-
թիւնը վերջին տոտիճանի հասած է։
Թշուառ մայր մը նկատելով որ իւր
հինգ որդւոց երկուքը անօթութենէ
մեռած են, գոնէ անոնցմէ երկուքը
աշտտելու համար ստիպուէր է հին-
գերորդն այսինքն փոքրիկ աղջիկը ու-
տել իւր որդւոց հետ։ Սայր մը տղան
գիրկը փողոցէն անցած ատենը երկու

հոգի յափշտակելով խեղճ աղեկը կե-
րեր են։ Կառավարութիւնը բռնելով
թէ՛ այս անձինքն և թէ՛ մեռելոց
մարմինները ու տղները, երկարատե-
ւանտարկութեան դատաւարտեր է։

— Ղաղլիոյ երեւի բժշկներէն
մէկը կ'հաստատէ եղեր թէ՛ երկաթէ
թափուած «սպաներուն» գործածու-
թիւնը կ'ամհա հիւանդութեան պատ-
ճառ կըլլայ։

— Ղաղլիոյ Պորոս քաղաքին մէջ
ուսկից աղէկ գինի կենին, մեծ ու-
արդիւնաւոր այգի մը ծախու հան-
ուելով՝ մինչև 2 միլիոն ֆրանկի առ-
նող գտնուէր է։

Ը Օ Վ

Արամեան մամլէն մաքուր տը-
պագրութեամբ ի լոյս ընծայեալ նոր
հրատարակութիւն մ'ալ տեսնուե-
ցաւ այս օրերս «Յիշատակ» թիւի
համ (Օրէանի Օրերը) անունով։ Ըսի
Երկրի բանաստեղծական ընտիր գոր-
ծերէն վերաստնական ողբերգութիւն
մ'է, զոր մեծ Կարապետ աղա Վ.
Ղաղարոսեան ուսումնական երիտա-
ւարդը հայ լեզուի վերածելով ըն-
թերցասէր ազգայնոց կմատուցանէ։

Հեղինակին հռչակաւոր անունն և
Թարգմանութեան մաքրութիւնն ու
ընտրութիւնը ըստ ինքեան մեծ ըն-
դունելութեան արժանի կընեն այս
նոր հրատարակութիւնը։

Վինն ալ աժան է իւր ստուարու-
թեան նայելով։ Չակնն զըջի կծախ-
ուի մայրաքաղաքիս բոլոր հայ գրա-
տունները։

ՏՆՕՌԵՆ ԵՒ ՏԻՐ

Հ. Ս. ԱՐՄԱՆՅԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՍԻՆԿԵՆՏԻՍԵԱՆ